

MIĘDZYKRAJOWE SYMPOZJUM BADAWCZE „Hommage à Jan Buck – lubuskie i dolnośląskie konteksty: geografia, historia i sztuka”

| 2.02.2024 r., Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze, al. Niepodległości 15, 65-048 Zielona Góra

Odniesienia do treści podstawy programowej kształcenia ogólnego w szkole ponadpodstawowej z przedmiotów historia, język polski, wiedza o społeczeństwie, historia i teraźniejszość oraz geografia i plastyka

Historia w korelacji z językiem polskim

Nauka historii poszerza horyzonty i uczy rozumieć otaczający świat. Jest podróżą przez dzieje innych ludzi i narodów oraz mniejszości etnicznych. Kształtowanie szacunku dla dziedzictwa narodowego oraz regionalnego, w tym wyrabianie poczucia troski o pamiątki i zabytki historyczne, kultura, kwestie społeczne stanowią treść istotnej części zapisów w podstawie programowej nauczania historii. Rozbudzanie zainteresowania własną przeszłością oraz historią lokalną i regionalną – ugruntowuje potrzebę poznawania minionych dziejów dla rozumienia współczesnych mechanizmów społecznych i kulturowych. Dzięki temu uczeń dostrzeże różne perspektywy badawcze, związane na przykład z dziedzictwem kulturowym Górnych i Dolnych Łużyc. Te regiony historyczne są dziś częścią zachodniej Polski i leżą w granicach województwa lubuskiego oraz dolnośląskiego, w ramach Ziem Odzyskanych (Zachodnich) po 1945 roku. Polscy badacze nadali temu obszarowi nazwę Wschodnie Łużyce. Ważne jest więc, aby propagować i upowszechniać wiedzę na temat sorabistyki i Serbołużyczan, tkwiących od wieków w specyficznej sytuacji geopolitycznej, związanej z „dryfowaniem w germańskim morzu”. Tematy zwarte w podręcznikach do historii dla 4-letniego liceum i 5-letniego technikum odnoszą się do powyższych założeń. Przykłady: temat *Państwo Mieszka I i Bolesława Chrobrego*, jest związany z wojnami Bolesława Chrobrego oraz zajęciem przez niego należących do Cesarstwa Miłska, Łużyc i Miśni w 1002 r. Stało się to początkiem długotrwałych wojen polsko-niemieckich prowadzonych w latach 1003–1018, które zakończył pokój w Budziszynie (górnouż. *Budyšin*, dłuż. *Budyšin* – stolica Górnych Łużyc) na mocy, którego Bolesław Chrobry utrzymał we władaniu polskim Miłsko i Łużyce, jako niezależny władca. Należy podkreślić, iż mieszkańcami Łużyc od wieków byli Serbołużyczanie – Słowianie zachodni, posługujący się swojsko brzmiącym dla Polaków językiem dolnołużyckim oraz górnołużyckim. Oba są żywe do dziś i funkcjonują w Niemczech tuż przy naszej zachodniej granicy, gdzie stosowane są dwujęzyczne nazwy miejscowości oraz istnieją szkoły i instytucje łużyckie. Fakty historyczne ściśle korelują z tematem poruszonym na lekcjach języka polskiego *Pochodzenie języka polskiego*, w ramach którego przedstawiany jest podział języka prasłowiańskiego na języki zachodniosłowiańskie, a więc polski, czeski, słowacki, górnołużycki i dolnołużycki. Koniecznie należy tutaj przywołać również epokę romantyzmu, w czasie której Słowiańszczyzna była obszarem kontaktów zarówno ze słowiańskim „innym”, jak i pobratymczymi kulturami. Otwierało to wrota do nowego współistnienia i braterstwa Słowian, będąc próbą integracji i porozumienia często ponad głosami zaborców oraz akcentowania podmiotowości Słowian wobec Zachodu. W procesie nauczania chodzi również o przyswojenie sobie przez uczniów prawdy, że jest to dziedzictwo dane i zadane, którego zachowanie i rozwój wymagały w ciągu minionych wieków mądrości i męstwa, wznawianej pracy, a niekiedy najwyższych ofiar. W tym kontekście należy w toku nauczania przedmiotu zachęcać uczniów do prowadzenia debat oraz pracy nad projektami grupowymi. Zaleca się organizowanie wycieczek edukacyjnych, np. do instytucji, organizacji

i stowarzyszeń oraz udział w projektach edukacyjnych, takich jakim jest np. projekt badawczo-wystawienniczy „Hommage à Jan Buck”. Podczas zielonogórskiego sympozjum organizowanego w ramach jego IV edycji prezentowane będą liczne historyczne i współczesne mapy zachodniej Słowiańszczyzny, pozwalające zrozumieć zmieniającą się geopolityczną strukturę Polski i jej sąsiadów. Na planszach prezentowanych w ramach referatów historyków i historyków sztuki pojawią się obok opisów w języku polskim także podpisy górno- i dolnołużyckie, co pozwoli nauczycielom i uczniom dostrzec ich podobieństwo do rodzimej mowy. Wielojęzyczny charakter będą miały również podpisy pod pracami na podwójnej wystawie wieńczącej sympozjum, co również pozwoli zwiedzającym uświadomić sobie, iż języki naszych zachodniosłowiańskich sąsiadów żyjących od stuleci pod administracją Niemiec są główną podstawą ich utrzymywanej i pielęgnowanej z uporem tożsamości.

Wiedza o społeczeństwie

Zakres postaw, których kształtowanie zakłada się w podstawie programowej wiedzy o społeczeństwie, dotyczy wielu zachowań prospołnotowych i obywatelskich. Jest to szacunek dla godności innych ludzi, dziedzictwa cywilizacyjno-kulturowego, w tym dla odmienności innych kultur, religii oraz systemów wartości. Ponadto ważne jest pogłębianie więzi emocjonalnej ze środowiskiem lokalnym, narodem oraz poszukiwanie prawdy, odwołującej się do aktualnej wiedzy naukowej. Kształtowanie powyższych postaw może stanowić podbudowę dla prospołecznych zachowań, przeciwstawiania się patologiom społecznym, w tym przejawom braku tolerancji i uprzedzeń. Kształcenie to ma także prowadzić do ugruntowania postaw szacunku dla dziedzictwa narodowego i ogólnoświatowego oraz ciekawości poznawczej, otwartości i tolerancji. Ma ono również sprzyjać aktywności w różnych obszarach życia oraz gotowości do uczestnictwa w kulturze i życiu regionalnym, poprzez udział w różnych projektach edukacyjnych, takich jak np. *Hommage à Jan Buck*. Pozwala to na rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą oraz jej zrozumienie. W podstawie programowej zwraca się uwagę na szczególne prawa mniejszości narodowych i etnicznych oraz grup posługujących się językami właściwymi dla określonych regionów oraz pozyskiwanie informacji na temat praw mniejszości w różnych państwach, co dotyczy również Serbołużyczan. Służyć ma to wyjaśnianiu prawidłowości życia społeczno-kulturowego oraz procesów społecznych, w tym etnicznych, we współczesnym świecie. Istotne jest akcentowanie potrzeby zachowania różnorodności kulturowej, znajomości i obecności tradycyjnej obrzędowości dorocznej w kulturze ludowej i współczesnej oraz umiejętność charakteryzowania życia wiejskiej tradycyjnej społeczności. Uczniowie powinni wymieniać najważniejsze postaci z kręgu mniejszości narodowych, etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym. Wiedza o społeczeństwie to przedmiot interdyscyplinarny korzystający z dorobku historii, filozofii (antropologii filozoficznej, etyki), nauk społecznych (socjologii, nauk o polityce, nauk prawnych, nauk o polityce publicznej oraz elementów nauk: o administracji, o mediach, o poznaniu i komunikacji społecznej oraz psychologii) oraz nauk humanistycznych (etnologii i kulturoznawstwa). Odniesienia do nich będą obecne w referatach z różnych dziedzin prezentowanych na sympozjum „Hommage à Jan Buck” z konkretnymi przykładami z zakresu tematów zawartych w podręcznikach do wiedzy o społeczeństwie dla klas 4-letniego liceum i 5-letniego technikum. Korelować one będą z takimi zagadnieniami jak np.: *Polityka regionalna, Polityka kulturalna – kultura i dziedzictwo kulturowe, Euroregiony, Polityka regionalna Unii Europejskiej, Polityka narodowościowa, Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce, Migracje na ziemiach polskich (na Ziemię Odzyskane z Kresów Wschodnich)*.

Historia i terażniejszość

Podstawa programowa przedmiotu historia i terażniejszość koncentruje się na dziejach współczesnych i stosunkowo niedawnych. Uczeń poznaje i ma potrafić analizować m.in. powojenną odbudowę kraju, zagospodarowanie i integrację Ziem Zachodnich i Północnych, co koreluje z tematyką łużycką. Jej znajomość wpisuje się w potrzebę wpajania umiejętności charakteryzowania zmian zachodzące w okresie powojennym w strukturze społeczeństwa polskiego i składzie narodowościowym państwa. Uczeń ma zyskać zdolność wyróżniania wspólnot i grup tworzących się na podstawie podobieństwa pochodzenia, kultury, sposobu życia, interesów i sytuacji ekonomicznej, w tym zarówno narodów, jak i innych formacji społecznych składających się na podstawowe społeczności ludzkie (np. klas i warstw społecznych, grupy zawodowych, wyznaniowych, narodowościowych). W tym kontekście warto zwrócić uwagę m.in. na fakt, iż tak jak dla Polaków w okresie zaborów, tak i dla Serbołużyczan przez całe stulecia, gdy opierali się presji germanizacji to język, kultura i silna religijność były orężem służącym zachowaniu własnej integralności. Zagadnienia te będą podejmowane w ramach sympozjum „Hommage à Jan Buck”, podczas którego nauczyciele i uczniowie będą mogli również dostrzec analogie w postawie Polaków i Serbołużyczan, którzy w czasach komunizmu opierali się kolektywizacji i sekularyzacji, dbając o siłę więzi rodzinnych i ugrupowań lokalnych oraz narodowych. Nauczyciele i uczniowie będą mogli zapoznać się m.in. z konkretnym przykładem wieloletniej regionalnej, transgranicznej inicjatywy badawczej – działalności Towarzystwa Studiów Łużyckich, będącej z jednej strony wyrazem solidarności ze słowiańską mniejszością narodową w Niemczech, z drugiej zaś wyrazem troski o wspólne dziedzictwo kulturowe. Do powyższych założeń programowych oraz ich adekwatnej egzemplifikacji odnoszą się poszczególne rozdziały podręczników do przedmiotu historia i terażniejszość dla klas 1–2 liceum i technikum. Przykłady: *Świat i Polska w latach 1945–1956*, *Świat i Polska w latach 1991–2001*.

Geografia

Integralną część procesu kształcenia ogólnego winna stanowić geograficzna edukacja regionalna. Nie sposób wyobrazić sobie szkolnej geografii bez lekcji o bliższej bądź dalszej okolicy – o własnym regionie. Najbliższe uczniowi środowisko geograficzne odgrywa szczególną rolę w procesie kształcenia i wychowania, w nim bowiem kształtowane są określone wzorce, poprzez które w dorosłym życiu postrzega on i opisuje świat. Podstawowym celem edukacji regionalnej jest uświadomienie, iż miłość do Ojczyzny rodzi się przede wszystkim poprzez miłość do „małej ojczyzny”, a przywiązanie społeczności lokalnej do zamieszkiwanego terytorium stanowi niezbędny etap kształtowania związku ze zbiorowością i terytorium narodowym oraz, że te dwa zakresy więzi przenikają się i wzmacniają wzajemnie w świadomości człowieka. Edukacja regionalna służy także przygotowaniu ucznia do odpowiedzialnego działania w dorosłym życiu – głównie w jego środowisku lokalnym i we własnym regionie. Udział w sympozjum „Hommage à Jan Buck” może w przekonujący i efektywny sposób przyczynić się do uświadomienia nauczycielom i uczniom specyfiki geografii politycznej i gospodarczej ich najbliższego otoczenia, choćby poprzez wskazanie na transgraniczny charakter zamieszkiwanego przez nich (euro)regionu oraz istniejące na jego terenie od stuleci szlaki handlowe, takie jak np. Via Regia Lusatica (łącząca sześć miast łużyckich, z których dwa znajdują się dziś na terenie zachodniej Polski). Do powyższych założeń programowych i treści odnoszą się tematy zawarte w podręcznikach do geografii dla klas 4-letniego liceum i 5-letniego technikum. Przykłady: *Regiony fizycznogeograficzne Polski (Górne i Dolne Łużyce)*, *Krajobrazy kulturowe*, *Walory turystyczne Polski*.

Plastyka

Celem przedmiotu jest przygotowanie uczniów do statusu odbiorcy dziedzictwa kulturowego, zwłaszcza związanego ze sztukami wizualnymi. Dzięki poznawaniu dzieł architektury i sztuki lokalnej, uczeń może docenić miejsce dziedzictwa narodowego i regionalnego na tle zjawisk w kulturze polskiej i światowej, a także rozwijać wrażliwość estetyczną. Celem jego peregrynacji w poszukiwaniu lokalnych zabytków i twórców może być stworzenie cyklu fotografii, filmu lub prezentacji multimedialnej na temat wybranego twórcy lub kierunku w sztuce, z dbałością o czytelność przekazu i estetykę. Znajomość współczesnych form i sposobów wypowiedzi artystycznej pozwoli dorastającemu człowiekowi na świadome uczestniczenie w życiu kulturalnym. Sympozjum „Hommage à Jan Buck” dostarczy nauczycielom i uczniom nieoczywistych informacji o twórczości malarza, który uchodzi za najwybitniejszego artystę serbołużyckiego, gdyż wyprowadził sztukę swej nacji z ekskluzywnej sfery folklorystyki, w której tkwiła z oporu przed asymilacją z dominującą kulturą niemiecką i wprowadził ją w orbitę europejskiego modernizmu. Na podstawie jego dorobku będą mogli prześledzić różne konwencje stylistyczne XX wieku. Podczas referatów i debaty z nestorami środowiska twórczego Zielonej Góry przybliżona zostanie kwestia jego kontaktów z polską sceną artystyczną. Wystawa retrospektywna jego twórczości połączona z wystawą pracowników Instytutu Sztuk Wizualnych Uniwersytetu Zielonogórskiego, która zwieńczy sympozjum będzie wyjątkową okazją do obcowania z dużym zespołem prac wieloosobowej grupy artystów w oryginale. Jest ona przykładem inspiracji dorobkiem serbołużyckiego artysty i dialogu sztuki dawniejszej z najnowszą. O tym jak skonstruowany w odniesieniu do niego projekt plastyczny rozwijał się w ciągu ostatnich dwóch lat nauczyciele i uczniowie będą mogli dowiedzieć się z prezentowanego na obradach filmu. Ze względów dydaktycznych warto podkreślić, że „Hommage à Jan Buck” to przedsięwzięcie badawczo-artystyczne wpisujące się w dążenia do decentralizacji kanonu historii sztuki i umacniania „horyzontalnych” relacji artystycznych w kontekście transgraniczy i małych regionów potocznie określanymi mianem „peryferiów”, co istotne, gdyż zalicza się do nich m.in. Łużyce, których części leżą na obszarze polskich województw lubuskiego i dolnośląskiego.

Opracowanie: dr Agnieszka Łachowska

Konsultacja: dr Lidia Głuchowska

Bibliografia

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/historia.pdf

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/wiedza-o-spolescenstwie.pdf

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/jezyk-polski.pdf

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/podstawa_programowa/geografia.pdf

<https://podstawaprogramowa.pl/Liceum-technikum/Plastyka>

<https://podstawaprogramowa.pl/Liceum-technikum/Historia-i-terazniejszosc>

Podręczniki do historii, języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie, historii i teraźniejszości, geografii, plastyki wydawnictwa Nowa Era oraz WsiP, a także materiały na temat projektu „Hommage à Jan Buck” ze strony

<https://isw.uz.zgora.pl/aktualnosci/filtr,hommage-a-jan-buck-20222025,14.html>